

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**ПРОГРАМА
ВИПУСКНОГО ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІН
КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОГО ЦИКЛУ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ:
Історія та археологія (Краєзнавчо-туристична робота)
першого рівня вищої освіти (бакалавр)
за спеціальністю 032 Історія та археологія
денної та заочної форм навчання**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
історії України
Протокол № 10
від 08 лютого 2024 р.

ВСТУП

Випускна атестація студентів – це форма підсумкового контролю, що проводиться після завершення навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем з метою визначення фактичної відповідності підготовки випускників нормативним освітньо-кваліфікаційним вимогам.

Метою випускної атестації є перевірка рівня підготовки здобувачів вищої освіти, визначення якості засвоєння ними нормативних дисциплін.

Програма випускного екзамену охоплює теми навчальних дисциплін, вивчення яких забезпечує формування відповідних компетентностей.

У програму екзамену включено матеріал з таких навчальних дисциплін: «Історичне краєзнавство», «Організація екскурсійної діяльності», «Методика краєзнавчої роботи», «Історія туризму», «Організація туризму», «Історичний туризм в Україні».

Відповідно до програми укладено перелік екзаменаційних питань.

Вивчення зазначених дисциплін формує такі знання:

- предмет та завдання історичного краєзнавства, джерела, методика збирання краєзнавчих матеріалів;
- основи міжнародної та української політики з розвитку історико-культурного компоненту туризму;
- історико-культурну спадщину провідних туристичних країн світу;
- основні історико-культурні ресурси України;
- основи історичного краєзнавства, історії, етнографії та культури України;
- основи туристичного менеджменту;
- визначення та розуміння дії чинників та передумов розвитку туризму в історичній ретроспективі;
- розкриття особливостей проходження господарсько-туристичних процесів на різних етапах розвитку суспільства;

- особливості роботи в освітніх та культурних проєктах, музейних інституціях, ініціативах, що пов'язані із збереженням та управлінням культурною спадщиною;
- основи організації екскурсійного обслуговування в індустрії туризму.

Здобувач вищої освіти повинен вміти:

- системно мислити і систематично використовувати набуті знання у своїй дослідницькій та професійній діяльності;
- характеризувати етнічну різноманітність населення України, використання його потенціалу для розвитку туристичної діяльності;
- трактувати основи міжнародної та української політики з розвитку історико-культурного компонента туризму;
- описувати основні історико-культурні ресурси України;
- осмислювати основи історичного краєзнавства, історії, етнографії та культури України;
- системно оцінювати потенціал історико-культурних об'єктів України та перспективи їх залучення до туристичних маршрутів;
- розробляти та впроваджувати тури історико-культурного спрямування;
- аналізувати законодавство та нормативні документи з питань організації туризму, засади державної політики щодо розвитку туризму в Україні та збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини;
- адаптувати результати наукових досліджень під час створення нових та використання існуючих експозицій, виставок, туристичних маршрутів;
- самостійно організовувати й планувати екскурсійну діяльність; розробляти й проводити екскурсії; здійснювати екскурсійне обслуговування.

Випускний екзамен з дисциплін краєзнавчо-туристичного циклу складається в усній формі.

МОДУЛЬ 1

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Особливості становлення національного краєзнавства.

Предмет і завдання курсу. Поняття «краєзнавство». Історичне краєзнавство – невід’ємна частина загального краєзнавства. Об’єкт вивчення історичного краєзнавства. Особливості історичного краєзнавства. Класифікація пам’яток історії. Роль історичного краєзнавства в духовному відродженні нації, в розвитку народознавства. Об’єкти краєзнавчої діяльності. Історія краю як об’єкт краєзнавчої роботи. Палеографія, хронологія, ономастика, геральдика та їх зв’язок з історичним краєзнавством. Історична географія. Місцеве картографування. Значення історіографії, історичних джерел в розвитку історичного краєзнавства. Види історичної туристсько-краєзнавчої діяльності: пізнавальна, пошуково-перетворювальна, комунікативно-орієнтаційна.

Становлення, розвиток і проблеми історичного краєзнавства.

Стародавні джерела історичного краєзнавства. Витоки краєзнавства. Літописний етап. Активізація краєзнавчої діяльності XVIII століття. Мережа краєзнавчих установ в Україні XIX століття. Мережа краєзнавчих установ в Україні у 20-х роках XX століття. Організація перших громадських історико-краєзнавчих музеїв і товариств. Період репресій проти вітчизняних краєзнавців. Відродження краєзнавчого руху в післявоєнні роки. Проведення всеукраїнських та регіональних історико-краєзнавчих конференцій.

Роль і значення музеїв. Музеєзнавство як наука. Методика організації та діяльності шкільних музеїв.

Музеєзнавство та його специфіка. Визначення профілів музеїв. «Закон України «Про музеї та музейну справу». Історіографія вітчизняного

музеєзнавства. Положення про шкільний та вузівський музеї. Їх роль в активізації навчально-виховного процесу. Визначення профілю, розробка структури і складання тематико-експозиційного плану шкільного музею. Побудова експозиції, облік та реєстрація експонатів, збереження фондів.

Туристсько-краєзнавча та екскурсійна робота в навчальних закладах.

Туристсько-екскурсійні гуртки і клуби. Краєзнавчі форми роботи. Туризм як засіб вивчення рідного краю. Розробка маршрутів, комплектація груп, документація. Поняття про категорії маршрутів. Масові туристичні заходи. Програми з краєзнавчої підготовки істориків краєзнавців.

Джерела історичного краєзнавства.

Використання етнографічних матеріалів в українській національній школі. Методи збору і обробки. Організація пошукової роботи з етнографії для музеїв. Поняття «архітектури». Пам'ятники архітектури первісної доби, середньовіччя, нового та новітнього часу. Найважливіші архітектурні стилі. Модернізм і постмодернізм в архітектурі. Класифікація пам'яток. Охорона пам'яток та збереження сформованого архітектурного середовища. Народна архітектура України, історичний аспект. Літописи. Класифікація письмових пам'яток. Актові та діловодні документи, статистичні джерела, матеріали соціологічних досліджень, джерела особового походження, наукова та художня література, періодична преса та їх використання в краєзнавчій роботі. Усна народна творчість як важливе джерело вивчення історії рідного краю. Архівні заклади України. Мережа центральних державних архівів. Склад фондів обласних, районних і місцевих архівів. Фонд, опис та одиниці зберігання. Фото, фоно та рукописні фонди. Друковані праці та путівники державних архівів. Порядок використання матеріалів державних архівів та методи роботи з архівними документами. Класифікація пам'яток історії та культури.

ІСТОРИЧНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ

Історичний туризм: концептуальні засади.

Історичний туризм: як об'єкт дослідження. Основні поняття і визначення історичного туризму як сфери діяльності. Міжнародний досвід з розвитку історичного туризму. Історичний туризм в провідних країнах світу. Перспективи розвитку історичного туризму та його міжнародне регулювання.

Історичний туризм в державній політиці України.

Закон України «Про туризм» 1995 р. Основні напрями державної політики в галузі туризму. Зміни до закону України «Про туризм» 2004 р. Державна програма розвитку туризму. Система державного регулювання туризму в Україні. Участь України у Всесвітній туристській організації. Туризм в економіці України. Матеріальна база туризму. Основні проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні. Місце України на світовому ринку рекреаційних послуг. Інтерес до України як до об'єкту туризму. Український туризм в оцінках вітчизняної та іноземної періодики.

Основні напрямки розвитку історичного туризму в Україні.

Історико-культурна спадщина як основа історичного туризму. Пам'ятки археології як туристичні об'єкти. Історико-культурна спадщина давньої Русі та її використання в туристичній діяльності. Фортеці, замки як об'єкти історичного туризму. Монастирі як об'єкти історичного туризму. Палаці і парки України в системі історичного туризму. Військово-історичний туризм: головні об'єкти і маршрути військової історії. Історія науки і техніки в Україні в системі історичного туризму. Статистичне визначення історичного туризму та джерела туристської інформації. Фактори розвитку історичного туризму. Система мотивацій і подорожей в історичному туризмі. Нові інформаційні та інноваційні технології в історичному туризмі. Підприємство в історичному туризмі. Туристичний потенціал України, його використання в історичному аспекті та в майбутньому.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ

Туризм як вид господарської діяльності.

Турпродукт: загальна термінологія та сутність. Властивості турпродукту. Туризм як вид соціокультурної та рекреаційної діяльності. Поняття туристичної послуги, її характеристика. Значення сфери послуг та її складової частини – туризму в структурі народного господарства країни. Роль та місце туризму в сучасному суспільстві. Основні поняття та визначення в туризмі: турист, туризм, туристична діяльність, туристична індустрія, туристичні ресурси, суб'єкт туристичної діяльності.

Умови створення та функціонування туристичного підприємства.

Загальна характеристика підприємства, мета його функціонування. Види підприємств. Поняття про зовнішнє і внутрішнє середовище підприємства. Напрями діяльності підприємств. Основні цілі створення і функціонування туристських підприємств. Етапи створення туристичного підприємства та запровадження підприємницької діяльності з надання туристичних послуг. Види туристських підприємств та їх особливості. Принципи організації їх діяльності. Ресурсне забезпечення туристського підприємства. Перспективи розвитку туристських підприємств в Україні.

Класифікації в туризмі.

Форми та види туристичної діяльності. Класифікація туризму за різними ознаками: за спрямованістю туристичних потоків, за охопленням території, за терміном подорожі, за сезонністю, за ступенем організованості, за демографічним та соціальним складом учасників подорожі, за формою організації подорожі та обслуговування, за засобом пересування, за метою подорожі. Значення туризму за видами. Класифікація туризму за формами: групові та індивідуальні подорожі. Класифікація маршрутів та турів за територіальною ознакою, за вибором засобів пересування, за сезонністю, за тривалістю, за змістом програм, за складом учасників подорожі, за формою організації подорожі, за побудовою схеми маршруту.

Механізм державного регулювання туризму.

Організаційно-правовий механізм регулювання туристської діяльності. Туристське законодавство. Закон України «Про туризм»: положення, статті, регулювання; зміни до Закону. Соціальний механізм регулювання. Соціальне значення туризму. Соціальні пільги та туризм. Досвід інших країн у формуванні туристських пакетів та програм для різних соціальних груп.

Порядок ліцензування туристської діяльності та сертифікації туристських послуг.

Ліцензування в туризмі. Нормативно-правова база ліцензування. Види туристської діяльності, що підлягають ліцензуванню. Ліцензійні умови та правила їх виконання. Вимоги до матеріально-технічної бази, кадрового складу та інші вимоги щодо забезпечення ліцензійних умов. Порядок надання туристських послуг. Регіональні та місцеві правила та інструкції. Порядок проведення екскурсійної діяльності. Порядок надання дозволів на туристичний супровід. Кваліфікаційні вимоги до екскурсоводів. Ліцензування транспортних перевезень. Правила ліцензування автотранспортних перевезень. Сертифікація маршрутів. Державні стандарти.

Формування міжнародної туристської політики.

Всесвітня туристська організація: історія створення, організаційна структура, роль та значення у формування міжнародних туристських обмінів. Комітети та комісії UNWTO: їх функції та завдання. Туристська політика: визначення та класифікація. Світова туристська політика та роль міжнародних організацій у її формування та регулюванні. Структура міжнародних зв'язків та співробітництво у галузі туризму.

Технологія створення туристичного продукту та формування його асортименту.

Вибір географії подорожей туристичним підприємством (фірмою). Принципи туристичного районування. Основні таксономічні одиниці: турцентр, туркомплекс, курорт. Туристичні ресурси та інфраструктура найпопулярніших курортів світу та України. Туристична освоєність території

України. Основні туристичні регіони та райони України. Розвиненість туристичної інфраструктури впродовж транспортних коридорів. Характеристика асортименту послуг туристичної фірми. Планування туристичних подорожей. Технологічний процес підготовки, реалізації та проведення туру. Культура обслуговування та основні правила прийому клієнтів. Організація туристичного обслуговування різних типів споживачів.

Загальні принципи організації транспортного обслуговування туристів.

Система транспортного забезпечення в туризмі та класифікація транспортних засобів. Ознаки класифікації видів та форм транспортних перевезень. Види транспортних подорожей та їх характеристика. Діяльність міжнародних організацій з питань безпеки перевезень різними видами транспорту. Основні вимоги щодо поведінки пасажирів (туристів) при транспортуванні різними видами транспортних засобів. Особливості розробки транспортних маршрутів. Вимоги щодо парку транспортних засобів для перевезення туристів.

Технологія організації та умови здійснення туристичних подорожей.

Програмне обслуговування в туризмі. Правила та порядок складання програм перебування туристів. Фактори, що впливають на формування та комплектацію програм перебування туристів. Особливості створення програм перебування туристів в залежності від видів туризму, інфраструктури курорту та місцевості основного перебування. Види та характеристика програмних заходів в туризмі. Умови виконання програм перебування туристів.

Безпека туристичних подорожей.

Страховання в туризмі. Види страхування в туризмі. Основні види туристичних документів. «Фактори ризику» в туризмі та основні заходи щодо нівелювання їх наслідків. Перелік нормативно-правових актів, що забезпечують безпеку туристичних подорожей (міжнародних та українських). Правила поведінки на транспорті. Основні умови забезпечення

безпеки на транспорті. Правила поведінки туристів в разі надзвичайних ситуацій (тероризм, бандитизм, інші кримінальні дії).

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Історія екскурсійної справи в Україні. Основні етапи розвитку екскурсійної справи в Україні. Зародження туристичних організацій на Західній Україні в 20-30-ті роки ХХ ст. Історія розвитку екскурсійної діяльності в сучасній Україні.

Поняття «екскурсія». Класифікація екскурсій. Основні визначення екскурсії: відповідно до Ліцензійних умов, Закону «Про туризм». Ознаки екскурсії. Вимоги до екскурсії. Мета, завдання та форми проведення екскурсії. Функції екскурсії. Екскурсія як форма туристської послуги. Екскурсійний метод. Екскурсійний аналіз. Показ, розповідь, рух – основні елементи екскурсії. Класифікація екскурсій залежно від змісту, тематики, складу учасників, місця проведення, способу пересування, форми проведення, тривалості.

Методика підготовки екскурсії. Техніка проведення екскурсій.

Основні етапи підготовки екскурсії: визначення цілі, вибір теми, підбір та вивчення літературних джерел; робота зі змістом екскурсії; знайомство з експозиціями і фондами музеїв; підбір та вивчення екскурсійних об'єктів; складання та інспектування маршрутів; підготовка контрольного тексту екскурсії; комплектування «портфеля екскурсовода»; вибір методичних засобів; складання методичних розробок; висновок методиста про текст і методичну розробку; прийом екскурсії; затвердження екскурсії. Порядок складання технологічної карти екскурсії. Індивідуальний текст екскурсії, його особливості. Структура тексту. Практичні методи: огляд об'єкта, спостереження згідно із завданням екскурсовода. Вимоги екскурсійної методики: методичні способи показу, розповіді, рух в екскурсії, використання «портфеля екскурсовода», техніка проведення екскурсії та

контакт екскурсовода з групою. Особливі методичні прийоми. Прийоми демонстрації наочних матеріалів.

Професійна майстерність екскурсовода. Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування. Поняття «професійна майстерність екскурсовода». Складові «професійної майстерності екскурсовода». Вимоги до екскурсовода. Права та обов'язки, навички та уміння екскурсовода, їх формування. Шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода. Культура та техніка мови екскурсовода, їх складові. Невербальні засоби мовлення. Психологічні завдання екскурсовода: формування та підтримка інтересу до екскурсії, організація уваги на екскурсії. Суть, основа та принципи диференційованого підходу. Диференційований підхід до організації, змісту й методики підготовки та проведення екскурсій залежно від груп екскурсантів. Формування різних груп екскурсантів. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп: учасників звичайної екскурсії, навчальних екскурсій, екскурсій для туристів, екскурсій для молоді тощо.

Техніка проведення екскурсій в музеях. Специфіка проведення тематичних екскурсій. Класифікація музеїв. Експозиційно-виставкова складова музейних екскурсій. Прийоми при проведенні музейних екскурсій. Специфіка роботи в музеях з різними віковими групами. Виставка і експозиція. Специфіка роботи в музеї. Робота екскурсовода в музеї. Експонати – технологія зберігання. Інтерактивні музеї. Екскурсії на історичну тематику. Екскурсії природничого характеру. Екскурсії фольклорно-літературні. Екскурсії сакрального характеру. Екскурсії на виробництво. Екскурсії гастрономічного характеру. Особливості екскурсій для іноземців. Особливості формування екскурсій виїзного характеру. Основні туристичні напрямки. Специфіка роботи з мікрофоном. Специфіка роботи в автобусі. Таймінг екскурсії. Кількісний показник екскурсантів при формуванні екскурсійного маршруту.

МЕТОДИКА КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Вступ до курсу. Краєзнавча робота як засіб формування історичної пам'яті українського народу.

Предмет, зміст, мета і завдання курсу. Методичні засади підготовки історика-краєзнавця: досвід, перспективи. Роль історії рідного краю у вихованні громадянина України. Всеукраїнські та регіональні туристсько-краєзнавчі, історико-географічні експедиції. Історико-географічна експедиція «Історія міст і сіл України»: мета, завдання, основні напрямки й результати. Рух учнівської молоді України за збереження традицій, звичаїв та обрядів народу «Моя земля – земля моїх батьків». Всеукраїнська спілка краєзнавців.

Методика організації краєзнавчих досліджень.

Напрями краєзнавчого вивчення рідного краю. Методика організації краєзнавчо-географічних досліджень. Методика організації краєзнавчо-біологічних досліджень. Людина і здоров'я. Методика організації краєзнавчо-екологічних досліджень. Методика організації краєзнавчо-етнографічних досліджень. Методика організації краєзнавчих фольклорно-мистецтвознавчих досліджень. Методика організації краєзнавчо-господарчих досліджень. Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції. Етапи історико-краєзнавчих досліджень. Значення музеєзнавства в туристсько-краєзнавчій діяльності. Організація та проведення туристських походів.

Основи методики викладання історії рідного краю у шкільному курсі історії.

Схематичне моделювання. Метод проєктів. Інтерактивні технології і методи. Кейс-метод. ІКТ та Інтернет-ресурси. Методика застосування групової роботи. «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проєкт», «Конференція», «Диспут», «Суд», «Конкурс», «Мозковий штурм». Рольова гра. Методика організації лабораторно-практичного заняття. Методика підготовки історичного проєкту з курсу «Рідний край». Характеристика та оцінка історичної особи. Пам'ятки характеристики історичної особи. Поняття з історії рідного краю. Картографія. Типи і види карт. Методика роботи з

контурною картою. Уявні подорожі. Формування висновків та узагальнень. Методика роботи з плакатами, фотокартками та карикатурами. Використання відеоматеріалів під час вивчення історії рідного краю. Поняття критичного мислення у контексті викладання історії рідного краю.

Позакласна історико-краєзнавча робота в навчальних закладах.

Мета, завдання, зміст, форми та прийоми позакласної роботи. Робота історичного гуртка в школі, факультативів, клубів для пізнання рідного краю. Шкільні турніри, олімпіади, конференції, вікторини, ігри. Етапи підготовки позакласного заходу. Відвідування музеїв. Виставка. Краєзнавча діяльність бібліотек. Підготовка та проведення науково-практичної конференції та тематичного вечора. Екскурсія як форма позакласної роботи та пізнання рідного краю. Види та значення екскурсій в організації краєзнавчої роботи.

ІСТОРІЯ ТУРИЗМУ

Історія туризму в системі наук. Передумови виникнення та розвитку туризму.

Історія туризму як навчальна дисципліна. Завдання, об'єкт та предмет вивчення «Історії туризму». Науковий доробок вчених, які займалися і займаються історико-туристичною тематикою. Методологія історико-туристичних досліджень. Історія формування уявлень про роль дозвілля і подорожі. Християнство та іслам про подорож і відпочинок. Періодизація розвитку подорожей та туризму в суспільному житті. Головні етапи розвитку туризму і рекреації. Мандрівництво та подорожі в стародавньому світі. Походи та подорожі в епоху Середньовіччя та Відродження. Великі географічні відкриття.

Становлення туризму як масового явища.

Створення передумов щодо активізації розвитку туризму в епоху Нового часу. Розвиток туристської та екскурсійної діяльності на території України (в складі Російської та Австрійської імперій). Формування туристської і

транспортної інфраструктури. Основні тенденції розвитку туризму в ХХ столітті.

Основні напрямки розвитку туризму в Україні.

Мандрівництво в Україні як прообраз туризму (ІХ-ХІХ ст.) Початок організованого туризму (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Розвиток туризму в Україні в міжвоєнний період (1918-1939 рр.). Основні напрями розвитку туризму в Україні в повоєнний період (50-60-ті рр.). Зоряний час радянського туризму (70-80-ті рр.). Сучасний стан розвитку туризму в Україні.

МОДУЛЬ 2

Питання

для випускного екзамену з дисциплін

краєзнавчо-туристичного циклу

Історичне краєзнавство

1. Краєзнавство в системі вивчення курсу історії України.
2. Писемні пам'ятки як джерело вивчення історії краю.
3. Значення літописів у історичному краєзнавстві.
4. Періодична преса та її використання в краєзнавчій роботі.
5. Пам'ятки архітектури як джерела для вивчення матеріальної культури краю.
6. Усні джерела - важливе джерело вивчення історії рідного краю.
7. Розвиток музейної справи на теренах України. Класифікація музеїв.
8. Етнографічне районування українських земель.
9. Топоніміка як джерело вивчення рідного краю.
10. Антропоніміка в історичному краєзнавстві.
11. Зародження краєзнавчого руху на українських землях.
12. Діяльність науково-краєзнавчих товариств України в ХІХ – на початку ХХ ст.
13. Розвиток краєзнавчої роботи у 20-ті роки ХХ століття.

14. Історичне краєзнавство в Україні за радянських часів.
15. Історичне краєзнавство в Україні в роки незалежності.
16. Історичне краєзнавство на сучасному етапі.
17. Видатні краєзнавці Черкащини.

Організація екскурсійної діяльності

18. Основні функції та ознаки екскурсії.
19. Класифікація екскурсій.
20. Особливості пішохідних і транспортних екскурсій.
21. Особливості оглядових і тематичних екскурсій.
22. Технологія підготовки до екскурсії.
23. Прийоми демонстрації наочних матеріалів в екскурсійній роботі.
«Портфель екскурсовода».
24. Мова екскурсовода, жести в екскурсії.
25. Класифікація методичних прийомів проведення екскурсій.
26. Методичні прийоми показу в екскурсійній діяльності.
27. Методичні прийоми розповіді в екскурсійній діяльності.
28. Професійна майстерність екскурсовода.
29. Специфіка екскурсійної роботи в музеях з різними віковими групами.
30. Види маршрутів екскурсій. Принципи складання маршруту.
31. Імідж сучасного екскурсовода.
32. Техніка проведення екскурсії.
33. Особливості екскурсій для іноземців.

Методика краєзнавчої роботи

34. Основні напрями та форми краєзнавчих досліджень.
35. Основні джерела історико-краєзнавчих досліджень.
36. Методика організації краєзнавчо-етнографічних досліджень.
37. Основні форми краєзнавчої роботи в навчальних закладах.

38. Основні принципи організації та діяльності шкільного краєзнавчого музею.
39. Особливості організації історико-краєзнавчого гуртка.
40. Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції.
41. Роль бібліотек у краєзнавчій роботі.
42. Робота краєзнавця з архівними документами.

Історія туризму

43. Великі географічні відкриття та їх роль у розвитку туризму.
44. Внесок українців у географічні дослідження земної кулі.
45. Україна очима іноземних мандрівників.
46. Історія становлення та розвитку системи закладів гостинності.
47. Зародження туристсько-екскурсійної справи на західноукраїнських землях.
48. Виникнення в Україні перших туристських організацій.
49. Кримсько-Кавказький гірський клуб (1890–1915 рр.).
50. Зародження готельної справи в Україні.
51. Туристсько-екскурсійна справа і краєзнавчий рух у радянській Україні в період «українізації» (1923–1933 рр.).
52. Краєзнавчо-туристські товариства «Плай» і «Чорногора» на західноукраїнських землях.
53. Основні напрями розвитку туризму в Україні в повоєнний період (50-60-ті рр.).
54. Зоряний час радянського туризму (70-80-ті рр.).
55. Піднесення міжнародного туризму. «Інтурист» – лідер серед туристських організацій СРСР.

Організація туризму

56. Фактори ризику та розвитку в туризмі.
57. Різновиди туризму.

58. Особливості організованого та неорганізованого туризму.
59. Функції туризму.
60. Спеціалізовані види туризму та особливості їх організації.
61. Хостели: історичні особливості становлення та різновиди в період сучасності.
62. Поняття безпеки туристичних подорожей.
63. Основні види страхування в туристській діяльності.
64. Основні права та обов'язки туриста.
65. Сучасний стан туристичної галузі в Україні.

Історичний туризм в Україні

66. Етнографічний туризм регіонів України.
67. Пам'ятки археології як туристичні об'єкти.
68. Фортеці, замки як об'єкти історичного туризму.
69. Монастирі як об'єкти історичного туризму.
70. Палаці і парки України в системі історичного туризму.
71. Військово-історичний туризм: головні об'єкти і маршрути військової історії.
72. Парк «Софіївка» – перлина України.
73. Маєток Браницьких «Олександрія».
74. Палацово-парковий ансамбль у Качанівці.
75. Палац Потоцьких у Тульчині.
76. Історія садово-паркового мистецтва від найдавніших часів до сьогодення.
77. Історико-культурна спадщина: визначення поняття та класифікація.
78. Класифікація історико-культурних заповідників.
79. Особливості формування та розвитку маєткових комплексів в Україні.
80. Паломництво в структурі історичного туризму.
81. Туристичні ресурси Слобожанського туристичного регіону.
82. Особливості організації та діяльності музеїв під відкритим небом.

- 83.Класифікація туристичних ресурсів. Історико-культурні туристичні ресурси.
- 84.Туристичні ресурси Подільського туристичного регіону.
- 85.Особливості регулярних та пейзажних парків.
- 86.Історико-культурна спадщина як основа історичного туризму.
- 87.Центри народних ремесел і художніх промислів в Україні.
- 88.Пам'ятки історії єврейського народу на території України.
- 89.Пам'ятки історії кримсько-татарського народу на території України.
- 90.Туристичні ресурси Західної України.

МОДУЛЬ 3

Список літератури

для підготовки до випускного екзамену з дисциплін

краєзнавчо-туристичного циклу

1. Абрамов В. В. Історія туризму : підруч. Харків : Видавництво «Форт», 2010. 286 с.
2. Академічне релігієзнавство. К., 2000.
3. Аніпко Н. П. Туристичне країнознавство. Західна та Північна Європа : навч. посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т імені Ю. Федьковича, 2022. 240 с.
4. Архівознавство : Підручник для студентів іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / За заг. ред. Я.С.Калакури та І.Б.Матяш. К. : Видавн. дім «КМ Академія», 2002. 356 с.
5. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посібн. В.Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. К. : Альтерпрес, 2007. 264 с.
6. Балабушевич Т. А. Географія історична. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов (заст. кер. авт. кол.), М. Ф. Дмитрієнко та ін.]. Київ: Либідь, 2008. 519 с.
7. Балашова Р. І. Організація діяльності туристичного підприємства: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 184 с.
8. Бачинська О. А. Історична географія : метод. вказівки до вибіркового (спеціального) курсу для здобувачів першого (бакалавр.) рівня освіти, спеціальності 032 Історія та археологія. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2021. 34 с.
9. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методики аналізу, термінологія, районування: Монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. 395 с.

10. Білоус В. І. Садово-паркове мистецтво. Коротка історія розвитку та методи створення художніх садів. К. : Науковий світ, 2001. 299 с.
11. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2013. 178 с.
12. Гуменюк Г. М. Організація туристичних подорожей : навч.-метод. посібн. Ів. Франк. : «НАІР», 2014. 364 с.
13. Дем'яненко С. Г., Поліщук Т. М. Історія туризму: Конспект лекцій. Одеса: ОДЕКУ, 2019. 122 с.
14. Дем'янчук Г. С. Українське краєзнавство: сторінки історії. К.: Просвіта, 2006. 293 с.
15. Дністрянський М. С. Кордони України. Територіально-адміністративний устрій. Львів : Світ, 1992. 141 с.
16. Дністрянський М. С. Політична географія України. Навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 348 с.
17. Замки і фортеці України. Фотоальбом. К.: Балтія-Друк, 2004. 64 с.
18. Заячук О., Брик С. Історія туризму: навч. посіб. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 200 с.
19. Іванунік В. О. Туристичний менеджмент : навч. посіб. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 240 с.
20. Іванунік В. О., Явкін В. Г. Атрактивність рекреаційно-туристичних територій. 2-ге вид., Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. 248 с.
21. Історико-культурний туризм: український та зарубіжний досвід. Збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11 лютого 2022 р.). / Редкол.: І. Патриляк (голова), М. Маркова, О. Реснт, В. Капелюшний, І. Ілієв, О. Гончаров, М. Казьмирчук, Р. Конта, А. Коцур, В. Пилипенко, Н. Терес. Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. 462 с.
22. Історична географія України: навчальний посібник. Укл. Лісовська О. В. Умань, 2020. 245 с.
23. Історичне краєзнавство : навчальний посібник для студентів історичного факультету / укладач О. В. Лісовська. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 245 с.
24. Історичне краєзнавство. Навчально-методичний посібник / Б.М. Гаврилів, І.Я. Любінець. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 405 с.
25. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень: курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Генега та ін. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 304 с.
26. Історичне краєзнавство. Як написати науково-дослідницьку роботу: запитання та відповіді / І. А. Коляда, Я. М. Камбалова, О. Ю. Кирієнко. К., 2021. 172 с.
27. Історія туризму: підруч. / В. В. Абрамов, М. В. Тонкошкур; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х: ХНАМГ, 2010. 294 с.
28. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навч. посібник. Чернівці: Книги-XXI, 2008. 344 с.
29. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці : Книги-XXI, 2003. 300 с.

30. Король О. Д. Основи туристського маркетингу. 2-ге вид., перероб. і доп. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. 144 с.
31. Королько А. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Історичне краєзнавство, музеєзнавство» (анотація лекційного курсу, плани семінарських занять, індивідуальна та самостійна робота, програмові вимоги) для студентів I курсу спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)». Івано-Франківськ, 2017. 92 с.
32. Котляр Ю. В. Історична географія. Спецкурс з історії : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 216 с.
33. Круль Г., Заячук О. Організація і технологія надання послуг гостинності: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 488 с.
34. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. Історія туризму: навчальний посібник (для студентів спеціальності «Туризм»). Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2018. 372 с.
35. Корнус О. Г. Історична географія: методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 28 с.
36. Любіцева О.О. Методика розробки турів. Навчальний посібник. К., 2003.
37. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика : підручник. 2-ге вид., перероб. та допов. К. : Центр учбової літератури, 2012. 368 с.
38. Мельниченко В. М. Історична географія України. Навчальний посібник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Черкаси: Вертикаль, 2012. 224 с.
39. Мельниченко С. В. Інформаційні технології у туристичній індустрії : підручник. К. : КНТЕУ, 2011. 280 с.
40. Михайліченко Г. І. Організація туристичних подорожей : навч. Посібник. К. : КНТЕУ, 2011. 392 с.
41. Нормативно-правові акти України з питань туризму: Збірник законодавчих та нормативних актів / Упор. М. І. Камлик. К. : Атіка, 2004. 464 с.
42. Основи краєзнавства: підруч. для студ. закладів вищ. освіти / НАН України, Національна спілка краєзнавців України; за ред. О. П. Реєнта; вид. 2-ге, доп. Київ, 2021. 376 с.
43. Організація туризму: підручник / І. М. Писаревський, С. О. Погасій, М. М. Покоłodна та ін. за ред. І. М. Писаревського. Х. : ХНАМГ, 2008. 541 с.
44. Павленко Ю. В. Нарис історії Києва. К. : Фенікс, 2003. 480 с.
45. Панченко С. Релігійний туризм в Україні: стан, потенціал, перспективи : монографія. Київ : Автограф, 2019. 163 с.
46. Пересічний О. В. Готельно-ресторанний бізнес, стан та перспективи розвитку. К. : Знання. 2007. 430 с.
47. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне краєзнавство : Навчальний посібник. К. : Знання, 2006. 246 с.
48. Писаревський І. М. Матеріально-технічна база готелів: підручник. Х.: ХНАМГ, 2009. 276 с.

- 49.Писаревський І. М. Планування та організація туристських маршрутів : Підручник. Харків. нац. ун-т. міськ. госп-ва. Харків. : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2011. 304 с.
- 50.Писаревський І. М. Організація туризму : підручн. Харків, 2008. 541 с.
- 51.Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг, затверджені наказом Державної туристичної адміністрації України від 16.03.2004 № 19 та зареєстровані в Мін'юсті України 02.04.2004 за № 413/9012.
- 52.Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання) із змінами і доповненнями, внесеними наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 3 вересня 2007 року № 207.
- 53.Правове регулювання туристичної діяльності : навчальний посібник / укл. О.Д. Король, Т.Д. Скутар, Н.П. Аніпко, О.В. Руденко. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2022. 232 с.
- 54.Реєнт О. Краєзнавство в Україні: історичні традиції і стратегія розвитку. Вид. 2-ге, доп. К., 2021. 292 с.
- 55.Релігійний туризм в Україні : навч. посібник / уклад. О. П. Чучалін; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2019. 110 с.
- 56.Роглев Х.Й., Бошицький Ю.Л., Голубаха І.А., Мінін Г.Б. Легендарні села України. К. : Книга, 2009. 256 с.
- 57.Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження: Навч. посіб. К.: Знання, 2007. 432 с.
- 58.Сокол Т. Г. Організація туристичної діяльності в Україні : Навчальний посібник. К. : «Рокор», 2001. 200 с.
- 59.Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності : Підручник. К. : Грамота, 2006. 264 с.
- 60.Телігін Д.Я., Винокур І.С. Археологія України. К. : Вища школа, 1994. 318 с.
- 61.Ткаченко Т. І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія. 2-ге вид., допов. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 436 с.
- 62.Тонкошкур М. В. Туристське країнознавство : Підручник. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х. : ХНАМГ, 2011. 475 с.
- 63.Тронько П. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи). К. 2000. 271 с.
- 64.Трубчанінов С. В. Історична географія України: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2013. 192 с.
- 65.Туроперейтинг : підручн. / за заг. ред. В. Я. Брича. Тернопіль : Економ. Думка ТНЕУ, 2017. 440 с.
- 66.Уривалкін О.М. Історичне краєзнавство : Навчальний посібник. К. : КНТ, 2006. 296 с.
- 67.Федорченко В. К. Історія туризму в Україні : навч. посіб. К. : Вища шк., 2002. 195 с.

68. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник : Навч. посіб. К. : Дніпро, 2000. 160 с.
69. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії : навч. Посібник. 3-тє вид., доп. і перероб. К. : Атіка, 2009. 392 с.
70. Шандор Ф. Ф., Кляп А. П. Сучасні різновиди туризму : навч. посіб. К. : Знання, 2011. 334 с.
71. Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 298 с.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСНОЇ ВІДПОВІДІ ПІД ЧАС
ВИПУСКНОГО ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІН
КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОГО ЦИКЛУ**

Відмінно (А) (90 – 100 балів)	Студент логічно і глибоко розкрив сутність питання та послідовність подій, показав причинно-наслідкові зв'язки, виділив проблемні аспекти та концептуальні особливості, аргументував свої висновки і власну оцінку ґрунтовним аналізом фактологічного та джерельного матеріалу. Студент всебічно володіє історіографічним та джерельним матеріалом. При викладі матеріалу чітко формулюються дефініції, правильно використовується фахова термінологія.
Добре (В) (82 – 89 балів)	Студент логічно і глибоко розкрив сутність питання та послідовність подій в контексті загальної тематики семінару, показав причинно-наслідкові зв'язки, окреслив проблемні аспекти та концептуальні особливості, аргументував свої висновки і власну оцінку ґрунтовним аналізом фактологічного та джерельного матеріалу. Студент добре володіє історіографічним та джерельним матеріалом. При викладі матеріалу чітко формулюються дефініції та правильно використовується фахова термінологія.
Добре (С) (74 – 81 балів)	Студент логічно і достатньо повно розкрив сутність питання та послідовність подій, показав причинно-наслідкові зв'язки, надав загальну характеристику проблемних аспектів та деяких концептуальних особливостей, аргументував свої висновки і власну оцінку аналізом фактологічного матеріалу. Студент загалом володіє історіографічним та джерельним матеріалом. При викладі матеріалу студент оперує окремими дефініціями та фаховими термінами.
Задовільно (D) (64 – 73 балів)	Студент розкрив сутність питання у загальних рисах та виклав послідовність подій, показав окремі причинно-наслідкові зв'язки, виклав загальноновстановлені висновки. Студент володіє незначним історіографічним та джерельним матеріалом.
Задовільно (E) (60 – 63 балів)	Студент розкрив сутність питання у загальних рисах та виклав послідовність окремих подій, не розкрив причинно-наслідкові зв'язки і частково навів загальноновстановлені висновки. Студент володіє незначним історіографічним та джерельним матеріалом.
Незадовільно (FX) (35 – 59 балів)	Студент не знає відповіді на запитання.

Незадовільно (F) (1 – 34 балів)	Студент не з'явився на екзамен.
------------------------------------	---------------------------------